

ความต้องการการเรียนรู้ตลอดชีวิตของผู้สูงอายุในเขตภาคเหนือตอนบน

The Need for Lifelong Learning of the Elderly in Upper-North of Thailand

จิตนธี ริชชี¹ และกนกพร สัยยะสิทธิพานิชย์²

Jitnatee Ritchie¹ and Kanokporn Saiyasittipanich²

Received: January 19, 2023

Revised: August 22, 2023

Accepted: August 23, 2023

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาความต้องการการเรียนรู้ตลอดชีวิตของผู้สูงอายุในเขตภาคเหนือตอนบน 4 จังหวัด ประกอบด้วยเชียงใหม่ ลำพูน แม่ฮ่องสอน และลำปาง ใน 3 องค์ประกอบ ได้แก่ องค์ประกอบด้านสุขภาพ องค์ประกอบด้านความมั่นคงปลอดภัยในชีวิต และองค์ประกอบด้านเทคโนโลยีการสื่อสาร กลุ่มตัวอย่าง ได้แก่ กลุ่มผู้สูงอายุจำนวน 470 คน โดยวิธีการสุ่มตัวอย่างแบบเจาะจง เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย ได้แก่ แบบสอบถามแบบมีโครงสร้าง มีค่าความตรงเชิงเนื้อหา 0.90 และค่าความเที่ยง 0.82 ผลการวิจัย พบว่า ผู้สูงอายุร้อยละ 55.11 มีความสนใจเข้าศึกษาในหลักสูตรผู้สูงอายุ โดยมีความสนใจเรียนรู้ในองค์ประกอบด้านสุขภาพมากที่สุด คิดเป็นร้อยละ 87.45 และมีความสนใจเรียนรู้ในองค์ประกอบด้านเทคโนโลยีการสื่อสารน้อยที่สุด คิดเป็นร้อยละ 19.79 เหตุผลสำคัญสามลำดับแรกที่มีผลต่อการตัดสินใจในการเรียนรู้ คือ ค่าใช้จ่ายไม่แพง ร้อยละ 64.68 สถานที่เรียนใกล้บ้าน เดินทางสะดวก ร้อยละ 60.43% และเป็นโอกาสในการพัฒนาตนเอง ร้อยละ 53.83%

คำสำคัญ: การเรียนรู้ตลอดชีวิต ผู้สูงอายุ ภาคเหนือตอนบน

Abstract

This research aimed to investigate the need for lifelong learning among the elderly from the upper north of Thailand: Chiang Mai, Lamphun, Mae Hong Son, and Lampang, in 3 components, which are physical and mental health, safety and security, and communication technology. The participant group was a group of 470 elderly people in the upper-north, selected by purposive sampling. The research instrument was a structured interview with content validity of 0.90 and reliability of 0.82. The results showed that 55.11% of the elderly were interested in lifelong learning.

¹ ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. คณะพยาบาลศาสตร์แมคคอร์มิค มหาวิทยาลัยพายัพ อำเภอเมือง จังหวัดเชียงใหม่ 50000 email: jitnatee_r@payap.ac.th

² อาจารย์ ดร. สาขาวิชาเศรษฐศาสตร์ คณะบริหารธุรกิจ มหาวิทยาลัยพายัพ อำเภอเมือง จังหวัดเชียงใหม่ 50000 email: knp_sai@hotmail.com (*ผู้ประพันธ์บทความ)

Furthermore, 87.45% of the elderly were interested in learning about health whereas 19.79% were interested in learning about communication technology. The three leading reasons for deciding to attend classes were 1) affordable education fee (64.68%) 2) convenience of location (60.43%), and 3) the opportunity for self-development (53.83%).

Keywords: Lifelong Learning, The Elderly, Upper-North of Thailand

บทนำ

จากรายงานของสำนักงานสภาพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ พบว่า ในปี พ.ศ. 2563 ประเทศไทยมีจำนวนประชากรผู้สูงอายุอยู่ในสัดส่วนร้อยละ 18.1 ของประชากรทั้งหมด มีการคาดการณ์ว่าในปี พ.ศ. 2583 สัดส่วนผู้สูงอายุของประเทศไทยจะเพิ่มขึ้นเป็นร้อยละ 31.4 (สำนักงานสภาพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, 2562) เนื่องจากอัตราการเกิดของประชากรที่ลดลงร่วมกับการที่ประชากรมีอายุยืนยาวขึ้น ซึ่งเป็นปัจจัยที่ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงโครงสร้างทางสังคมที่สำคัญ จากรายงานสถานการณ์ผู้สูงอายุไทยในปี พ.ศ. 2565 พบว่า จำนวนประชากรผู้สูงอายุ 12,116,199 คน (กรมการปกครอง สำนักบริหารการทะเบียน, 2566) คิดเป็นร้อยละ 18.3 ของประชากรทั้งหมด ซึ่งแสดงว่าประเทศไทยกำลังก้าวเข้าสู่สังคมผู้สูงอายุ การเพิ่มขึ้นของจำนวนผู้สูงอายุนับเป็นประเด็นที่สำคัญต่อการขับเคลื่อนการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมของประเทศ อันเนื่องมาจากสัดส่วนของประชากรวัยแรงงานลดลง ส่งผลให้อัตราส่วนพึ่งพิง (Dependency Ratio) ของผู้สูงอายุต่อวัยแรงงานเพิ่มขึ้นจากร้อยละ 22 ต่อวัยแรงงาน 100 คน ในปี พ.ศ. 2563 เป็นร้อยละ 44 ต่อวัยแรงงาน 100 คน ในปี พ.ศ. 2573 (เขตสุขภาพที่ 8, 2563) ดังนั้น ประเทศไทยจึงมีการขับเคลื่อนระเบียบวาระแห่งชาติเรื่องสังคมสูงอายุ เมื่อวันที่ 4 ธันวาคม พ.ศ. 2561 โดยมีแนวทางการขับเคลื่อนแผนปฏิบัติการผู้สูงอายุแห่งชาติครอบคลุมทั้งกลุ่มก่อนวัยสูงอายุ (25 - 59 ปี) และผู้สูงอายุ (60 ปีขึ้นไป) เน้นให้ผู้สูงอายุมีงานทำ มีเงินออม สุขภาพดี อยู่อย่างมีศักดิ์ศรี (กรมกิจการผู้สูงอายุ, 2562)

คณะกรรมการผู้สูงอายุแห่งชาติได้กำหนดเป้าหมายในแผนปฏิบัติการ พ.ศ. 2563 - 2565 ไว้ในหลายประเด็น โดยมีประเด็นที่สำคัญ ได้แก่ (1) กลุ่มก่อนวัยสูงอายุ (25 - 59 ปี) การเตรียมตัวผู้สูงอายุในด้านต่าง ๆ เช่น รายได้ สุขภาพ ที่อยู่อาศัย มีการส่งเสริมการออม ไม่มองว่าผู้สูงอายุเป็นภาระ (2) กลุ่มวัยสูงอายุ (60 ปีขึ้นไป) จะเน้นการจ้างงานผู้สูงอายุเพื่อให้รู้สึกว่ามีคุณค่า ทั้งแรงงานในระบบและนอกระบบ เน้นการเสริมทักษะใหม่ (Re-skill/Up-skill) แก่แรงงานผู้สูงอายุ รวมถึงการจัดทำแผนบูรณาการด้านสุขภาพ โดยมีเป้าหมายให้ผู้สูงอายุสามารถพึ่งพิงตัวเองได้มากขึ้น และดำรงชีวิตได้อย่างมีศักดิ์ศรี

แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 13 (พ.ศ. 2566 - 2570) มีเป้าหมายในการพัฒนาคนให้มีสมรรถนะสูง มุ่งเรียนรู้อย่างต่อเนื่อง เพื่อให้สังคมเดินหน้าอย่างยั่งยืน โดยส่งเสริมให้ประชาชนได้เรียนรู้ตลอดชีวิตอย่างมีประสิทธิภาพ ซึ่งบทบาทหนึ่งของสถาบันการศึกษา คือ

การช่วยส่งเสริมการเรียนรู้ตลอดชีวิต (Life-long Learning) ของคนทุกช่วงวัย โดยเฉพาะการส่งเสริมทักษะใหม่ (Re-skill/Up-skill) ให้กับผู้สูงอายุให้ดำรงชีวิตได้อย่างมีศักดิ์ศรีและสามารถพึ่งพิงตัวเองได้ รวมถึงดำเนินการจัดการศึกษาเพื่อตอบสนองนโยบายของประเทศ ทั้งนี้ ผู้วิจัยในฐานะอาจารย์มหาวิทยาลัยจึงมีแนวคิดที่ต้องการศึกษาความต้องการการเรียนรู้ตลอดชีวิตของผู้สูงอายุ เพื่อนำผลที่ได้ไปพัฒนาหลักสูตรที่เหมาะสมและสอดคล้องกับความต้องการของผู้สูงอายุต่อไป

วัตถุประสงค์การวิจัย

เพื่อศึกษาความต้องการการเรียนรู้ตลอดชีวิตของผู้สูงอายุในเขตภาคเหนือตอนบน 4 จังหวัด ประกอบด้วย เชียงใหม่ ลำพูน แม่ฮ่องสอน และลำปาง

ขอบเขตการวิจัย

ศึกษาความต้องการการเรียนรู้ตลอดชีวิตของผู้สูงอายุในเขตภาคเหนือตอนบน 4 จังหวัด ได้แก่ เชียงใหม่ ลำพูน แม่ฮ่องสอน และลำปาง ใน 3 องค์ประกอบ ได้แก่ องค์ประกอบด้านสุขภาพ องค์ประกอบด้านความมั่นคงปลอดภัยในชีวิต และองค์ประกอบด้านเทคโนโลยีการสื่อสาร ตั้งแต่เดือนมิถุนายน พ.ศ. 2564 - พฤษภาคม พ.ศ. 2565

การทบทวนวรรณกรรม

แนวคิดเกี่ยวกับผู้สูงอายุ

องค์การสหประชาชาติ (United Nation: UN) ให้ความหมายว่า ผู้สูงอายุ หมายถึง บุคคลหรือกลุ่มประชากรที่มีอายุตามปีปฏิทิน ตั้งแต่ 60 ปี ขึ้นไป แต่โดยส่วนใหญ่ในกลุ่มประเทศที่พัฒนาแล้ว นิยมใช้เกณฑ์อายุตั้งแต่ 65 ปี ขึ้นไป (ภารดี นานาศิลป์, 2558) ในขณะที่ประเทศกำลังพัฒนากำหนดไว้หรือตกลงไว้ที่อายุ 60 ปี ขึ้นไป ทั้งนี้ ในการกำหนดเกณฑ์ผู้สูงอายุทั้งไทยและต่างประเทศอยู่ภายใต้แนวคิดที่ว่า “ผู้สูงอายุเป็นวัยที่เปราะบางสมควรได้รับสวัสดิการ การดูแล หลังจากทำงาน จึงมักเป็นอายุเดียวกันกับอายุเกษียณ”

ประเทศไทยกำลังก้าวเข้าสู่สังคมผู้สูงอายุโดยสมบูรณ์ (Aged Society) เป็นผลสืบเนื่องมาจากปัจจัยทางด้านประชากรที่สำคัญสองประการ คือ (1) การลดลงของภาวะการเกิดหรือภาวะเจริญพันธุ์ของประเทศ และ (2) เป็นการลดภาวะการตายในกลุ่มเด็กและวัยแรงงาน ทำให้อายุเฉลี่ยของคนไทยเพิ่มขึ้นอย่างต่อเนื่อง ซึ่งปัจจัยสองประการดังกล่าว ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงโครงสร้างประชากรของไทยที่เรียกว่า “อัตราการเกิดน้อย ผู้สูงวัยอายุยืน” การรับมือกับสังคมสูงวัยของประเทศไทยเป็นประเด็นที่ท้าทายในทุกภาคส่วนของสังคมที่จะต้องให้ความสำคัญและขับเคลื่อนไปพร้อม ๆ กัน ทั้งในระดับนโยบายและระดับปฏิบัติการ โดยมีประเด็นที่ควรพิจารณา ดังนี้ (อนันต์ อนันตกุล, 2560)

1. การเตรียมความพร้อมในระดับบุคคล โดยให้ความสำคัญในการเตรียมความพร้อมเริ่มตั้งแต่วัยเด็ก ส่งเสริมภาวะการเจริญพันธุ์ของคนไทย โดยการกำหนดนโยบาย สนับสนุน และสร้างแรงจูงใจ เน้นคุณภาพในการตั้งครรภ์ การเกิด และการเลี้ยงดู ส่งเสริมผู้สูงอายุยุคใหม่ให้ดูแลสุขภาพกายใจให้แข็งแรง ใช้ชีวิตได้ด้วยตนเอง เรียนรู้การใช้เทคโนโลยี การสื่อสารทางสังคม พัฒนาผู้สูงอายุ

ให้มีทัศนคติเชิงบวก เปิดรับสิ่งใหม่ ๆ และเป็นผู้สูงวัยที่เปี่ยมพลัง หรือพหุพลัง (Active Aging) ตลอดจนส่งเสริมศักยภาพและพัฒนาผู้สูงอายุ จัดกิจกรรมให้ผู้สูงอายุ โดยมุ่งเน้นให้ผู้สูงอายุได้คลายเหงาด้วยการมีกิจกรรมผ่านการทำงาน สร้างความภูมิใจและความสุขให้ผู้สูงอายุ

2. การเตรียมความพร้อมด้านมาตรการเชิงระบบสำหรับผู้สูงอายุให้ครอบคลุมทั้งด้านสุขภาพอนามัย เช่น พัฒนาระบบดูแลผู้สูงอายุระยะยาว พัฒนาบุคลากรด้านผู้สูงอายุ จัดทำและรับรองมาตรฐานสถานดูแลและบุคลากรด้านผู้สูงอายุ โดยให้ความสำคัญกับชุมชนท้องถิ่นเป็นฐานในการดูแล กำหนดให้มีหลักสูตรมาตรฐานในการฝึกอบรมทั้งระยะสั้นและระยะยาว จัดอบรมให้ความรู้แก่สมาชิกครอบครัวผู้สูงอายุในการร่วมทำหน้าที่ในการดูแลผู้สูงอายุ มีการจัดการบริการที่เชื่อมต่อระหว่างบ้าน ชุมชน และสถานพยาบาล และพัฒนากลไกภาครัฐในการควบคุมคุณภาพการดูแลผู้สูงอายุ ส่วนด้านการสร้างหลักประกันรายได้ ควรรณรงค์ให้เตรียมความพร้อมเรื่องการออมตั้งแต่อายุยังน้อย รวมทั้งขยายโอกาสการทำงาน มีการขยายอายุการเกษียณงานตามความเหมาะสม และสนับสนุนการจ้างงานผู้สูงอายุในสถานประกอบการ นอกจากนี้ ควรจัดให้มีสภาพแวดล้อมที่เหมาะสมและปลอดภัย โดยการส่งเสริมและรณรงค์การออกแบบพื้นที่สาธารณะสำหรับคนทุกวัย (Universal Design) ด้านการพัฒนา ระบบข้อมูลผู้สูงอายุ ควรมีการจัดทำระบบฐานข้อมูลของผู้สูงอายุเพื่อใช้ประโยชน์ในการวางแผนรองรับผู้สูงอายุตามกลุ่มอายุหรือระดับการพึ่งพา และสุดท้ายควรมีการส่งเสริมการวิจัยและพัฒนาเพื่อรองรับสังคมสูงวัย ให้มีการเรียนรู้ตลอดชีวิตทั้งในเรื่องสุขภาพอนามัย สิ่งแวดล้อม และการดำรงชีวิตประจำวัน

แนวคิดการเรียนรู้ตลอดชีวิต

การเรียนรู้ตลอดชีวิต หรือการศึกษาตลอดชีวิตเป็นกระบวนการทางการศึกษาให้บุคคลเกิดการเรียนรู้ตลอดชีวิต มุ่งส่งเสริมให้บุคคลได้เรียนรู้และมีการพัฒนาศักยภาพของตน เพื่อให้บุคคลได้รู้เท่าทันต่อการเปลี่ยนแปลงของสังคมโลก ในศตวรรษที่ 21 ที่มีการเปลี่ยนแปลงลักษณะของโครงสร้างประชากร การเปลี่ยนแปลงด้านลักษณะของเศรษฐกิจ อาชีพการงาน สังคม วัฒนธรรม การเมืองการปกครอง อันเนื่องมาจากการปฏิวัติดิจิทัล (Digital Revolution) และการเปลี่ยนแปลงอุตสาหกรรม 4.0 (The Fourth Industrial Revolution) ส่งผลให้เกิดความจำเป็นต้องการกำลังคนที่มีทักษะที่แตกต่างไปจากเดิม ดังนั้น คนในสังคมจึงจำเป็นต้องมีการเรียนรู้เพื่อพัฒนาทักษะของตนให้สอดคล้องกับบริบทและความต้องการของสังคม

Marsick & Watkins (2001) กล่าวว่า รูปแบบการเรียนรู้ที่สำคัญของการศึกษาตามอัธยาศัย ประกอบไปด้วยการเรียนรู้ 6 ประการ ประกอบด้วย (1) การเรียนรู้ตามวิถีชีวิต (2) การเรียนรู้ที่เกิดจากการถูกกระตุ้นจากสิ่งแวดล้อมภายนอกและปัจจัยภายในของตัวบุคคล (3) การเรียนรู้ที่เกิดโดยบังเอิญ (4) การเรียนรู้ที่ไม่มีแบบแผนตายตัว (5) การเรียนรู้ที่เกิดจากการปฏิบัติจริง และ (6) การเรียนรู้ที่เชื่อมโยงกับการเรียนรู้อื่น ๆ การเรียนรู้ตลอดชีวิตเป็นการที่บุคคลได้รับประสบการณ์จากแหล่งเรียนรู้ต่าง ๆ ทั้งแบบเป็นทางการและไม่เป็นทางการ หรือการศึกษาตามอัธยาศัย ซึ่งอาจจะได้รับในแต่ละช่วงของชีวิต โดยบุคคลอาจจะได้รับประสบการณ์การเรียนรู้จากแหล่งการเรียนรู้ต่าง ๆ เหล่านี้ทีละแหล่งหรือหลาย ๆ แหล่งเรียนรู้พร้อมกัน ซึ่งบุคคลจะนำความรู้และประสบการณ์ที่ได้รับนั้นไปใช้ในการดำรงชีวิต ประกอบอาชีพการทำงาน ตลอดจนการเข้าสังคมตามบริบทและสิ่งแวดล้อมของตน

ศักรินทร์ ขนประชา (2562) สรุปว่า การศึกษาตลอดชีวิต (Lifelong Education) และการเรียนรู้ตลอดชีวิต (Lifelong Learning) มีความหมายใกล้เคียงกัน คือ มีเป้าหมายให้บุคคลได้เรียนรู้ตลอดชีวิตของเขา เรียนรู้ได้อย่างเหมาะสมเพื่อจะได้พัฒนาคุณภาพชีวิตของตนเอง โดยการเรียนรู้ (Learning) เน้นการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นในตัวผู้เรียนโดยผ่านกระบวนการที่หลากหลาย ซึ่งการเรียนรู้ดังกล่าวเป็นไปได้ทั้งบวกและลบ ส่วนการศึกษา (Education) นั้นเป็นกระบวนการที่ทำให้บุคคลเกิดการเปลี่ยนแปลงในลักษณะที่เหมาะสมกับทั้งตัวบุคคลและสังคม

สำหรับทฤษฎีการเรียนรู้ของผู้ใหญ่ (Adult Learning Theory) หรือที่นักการศึกษาทั่วไปมักเรียกกันว่า Andragogy ซึ่งโนลส์ (Knowles, 1984) ได้ให้ความหมายว่า การเรียนรู้ของผู้ใหญ่ คือ การนำหรือการให้การศึกษาแก่ผู้ใหญ่ (To Lead or Educate Adults) โดยให้ความรู้หรือการสอนในความหมายนี้ ครูจะไม่เป็นผู้สอนหรือผู้แสดงฝ่ายเดียว แต่จะมีบทบาทเป็น “ผู้อำนวยความสะดวกในการเรียน (Learning Facilitator)” หรือเป็น “ผู้ร่วมกิจกรรม (Member)” ให้กับผู้เรียน ครูจะทำหน้าที่เป็นผู้ช่วยอำนวยความสะดวกให้ผู้ใหญ่ เกิดการเรียนรู้ในกระบวนการเปลี่ยนแปลงต่าง ๆ รวมไปถึงทักษะ พฤติกรรม ค่านิยม และทัศนคติ ครูจะไม่สอนผู้ใหญ่โดยตรงในสิ่งต่าง ๆ แต่ครูจะช่วยเหลือให้ผู้ใหญ่เรียนรู้ เกิดการสรุปความรู้ และตกผลึกความรู้ด้วยตนเอง ทั้งนี้ ปิยะ ศักดิ์เจริญ (2558) ได้นำเสนอว่า การจัดการเรียนรู้สำหรับผู้ใหญ่มีพื้นฐานที่สำคัญ ประกอบด้วย (1) ความต้องการและความสนใจ ผู้ใหญ่และผู้สูงอายุจะมีความสนใจในการเรียนรู้สิ่งต่าง ๆ ที่ตนเองเคยมีประสบการณ์หรือมีความสนใจในอดีต ทั้งนี้ ผู้สอนต้องให้ข้อมูลกับผู้เรียนที่เกี่ยวกับวัตถุประสงค์ในการเรียนว่า เรียนเพื่ออะไร มีประโยชน์กับชีวิตของผู้เรียนอย่างไร (2) สถานการณ์ที่เกี่ยวข้องกับชีวิต การเรียนรู้ในผู้ใหญ่และผู้สูงอายุจะเกิดการชักจูงให้เรียนรู้ได้ดี หากให้ชีวิตหรือประสบการณ์ของผู้เรียนเป็นศูนย์กลางในการเรียนรู้ (Life-Centered) ดังนั้น ในหลักสูตรสำหรับผู้ใหญ่และผู้สูงอายุจะเน้นประสบการณ์ หรือสถานการณ์ในชีวิตของผู้เรียนมากกว่าเนื้อหาวิชา (3) การวิเคราะห์ประสบการณ์ ในการจัดการเรียนการสอนสำหรับผู้ใหญ่และผู้สูงอายุควรเน้นการวิเคราะห์ประสบการณ์ การแลกเปลี่ยนประสบการณ์ และการนำเอาบทเรียนหรือการเรียนรู้จากประสบการณ์นั้นเชื่อมโยงไปสู่ประโยชน์ในชีวิตประจำวัน สอดคล้องกับแนวคิดของโนลส์ ที่ได้สรุปพื้นฐานของทฤษฎีการเรียนรู้สำหรับผู้ใหญ่สมัยใหม่ (Modern Adult Learning Theory) ประกอบด้วย (1) ความต้องการและความสนใจ (Needs and Interests) (2) สถานการณ์ที่เกี่ยวข้องกับชีวิตผู้ใหญ่ (Life Situation) (3) การวิเคราะห์ประสบการณ์ (Analysis of Experience) (4) ผู้ใหญ่ต้องการเป็นผู้นำตนเอง (Self-Directing) และ (5) ความแตกต่างระหว่างบุคคล (Individual Difference) (Knowles, 1978, อ้างถึงในสุวัฒน์ วัฒนวงศ์, 2549)

เวหา เกษมสุข และคนอื่น ๆ (2562) ได้ใช้แนวทาง SENIOR LEARNER เป็นแนวทางการส่งเสริมการเรียนรู้สำหรับผู้สูงอายุ เพื่อให้เกิดการพัฒนาด้านสุขภาพ ด้านการมีส่วนร่วม และด้านความมั่นคงปลอดภัย ทั้งนี้ การส่งเสริมการเรียนรู้ตามแนวทาง SENIOR LEARNER ประกอบด้วย S: significant การศึกษาข้อมูลความสำคัญและความจำเป็นในการจัดการเรียนรู้ E: engagement การสร้างความเห็นร่วม ทั้งแนวคิด เป้าหมาย และการดำเนินการเพื่อเน้นความรู้สึก

เป็นเจ้าของ N: needs ตอบสนองความต้องการในประเด็นที่ต้องการเรียนรู้ I: integrate บูรณาการ กับสภาพจริงที่เป็นอยู่ O: ongoing function เสริมสร้างการเรียนรู้ตามศักยภาพ R: right and law การส่งเสริมการเรียนรู้และการขึ้นด้านกฎหมายและสิทธิผู้สูงอายุ L: learn with real situation การจัดประเด็นการเรียนรู้ที่สอดคล้องกับสภาพชีวิตจริงและความต้องการของผู้สูงอายุ รวมถึงมีการ สร้างบรรยากาศที่ผ่อนคลาย ส่งเสริมคุณค่า ไม่เน้นการแข่งขัน E: easy and appropriate เนื้อหาเหมาะสม ทั้งความง่ายระยะเวลา รูปแบบ วิธีการ และสื่อที่ใช้ในการเรียนรู้ A: atmosphere มีบรรยากาศที่ผ่อนคลาย เน้นการร่วมเรียนรู้ แลกเปลี่ยนประสบการณ์ R: respect for dignity and humanity เคารพในศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ N: networking การค้นหาสร้างเครือข่ายในพื้นที่ มีการศึกษาดูงาน เยี่ยมเยือนเครือข่าย E: evaluation with formative กำหนดข้อตกลง สร้างกติกา ร่วมกัน การประเมินผลโดยให้ผู้สูงอายุมีส่วนร่วม R: re-learn and re-skill ตระหนักถึงธรรมชาติ ของผู้สูงอายุ ให้โอกาสและเวลาในการเรียนรู้ มีการฝึกทักษะอย่างสม่ำเสมอ

อาชญญา รัตนอุบล (2562) ได้นำเสนอกิจกรรมการจัดการศึกษาและการเรียนรู้ตลอดชีวิต ของผู้สูงอายุไว้ดังนี้ การศึกษาตลอดชีวิตของผู้สูงอายุ เป็นการผสมผสานกันใน 3 ลักษณะ ได้แก่ การศึกษาตามอัธยาศัย การศึกษานอกระบบโรงเรียน และการศึกษาในระบบ โดยกิจกรรมการศึกษา เป็นกิจกรรมที่เน้นสังคมพหุวัย ประกอบด้วยกิจกรรมการเรียนรู้ในลักษณะสถาบันเอง การเรียนรู้ จากการปฏิบัติจริง การเรียนรู้ในเวลาว่าง การเรียนรู้จากสังคม การเป็นอาสาสมัคร การเรียนรู้ ตามจังหวะความเร็วช้า การเรียนรู้เพื่อสร้างสุขภาวะที่ดี การเรียนรู้เพื่อความสงบในจิตใจ การเรียนรู้ เพื่อการเปลี่ยนแปลง และความเป็นอิสระในการเรียนรู้ ทั้งนี้ การจัดการเรียนรู้ของผู้สูงอายุ ที่มีการบูรณาการการพัฒนาทั้งด้านความรู้ ทักษะ และทัศนคติ รวมทั้งเป็นการเรียนรู้ที่ก่อให้เกิดรายได้ ตามความเหมาะสม การพัฒนาศักยภาพของตนเอง เพื่อให้ผู้สูงอายุสามารถทำประโยชน์ให้ผู้อื่น มีบทบาท และมีอิทธิพลต่อการตัดสินใจในประเด็นที่มีต่อผู้สูงอายุคนอื่น

จากการทบทวนวรรณกรรมเบื้องต้น พบว่า การเข้าสู่สังคมผู้สูงอายุอย่างรวดเร็วทำให้ ประเทศไทยต้องมีการดำเนินการทั้งในระดับนโยบายและในระดับปฏิบัติการ เพื่อเสริมสร้างศักยภาพ ของผู้สูงอายุ ทั้งทางด้านสุขภาพ เศรษฐกิจ และความมั่นคงปลอดภัย ซึ่งวิธีการหนึ่งในการพัฒนา ผู้สูงอายุดังกล่าว ได้แก่ การส่งเสริมการเรียนรู้สำหรับผู้สูงอายุ ทั้งด้านความสามารถในการดูแลตนเอง การทำงาน การขยายโอกาสในการทำงาน การจัดสภาพแวดล้อมที่เหมาะสมและปลอดภัย เพื่อเป็นการ เพิ่มขีดความสามารถของผู้สูงอายุ ด้วยเหตุนี้ ผู้วิจัยจึงต้องการหาข้อมูลความต้องการการเรียนรู้ ของผู้สูงอายุ เพื่อนำไปใช้ในการจัดรูปแบบการเรียนรู้ที่เหมาะสมสำหรับผู้สูงอายุต่อไป

กรอบแนวคิดการวิจัย

การวิจัยนี้พัฒนามาจากกรอบแนวคิดตามทฤษฎีการเรียนรู้ของผู้ใหญ่ (Adult Learning Theory) ของโนลส์ (Knowles, 1984) ดังนี้

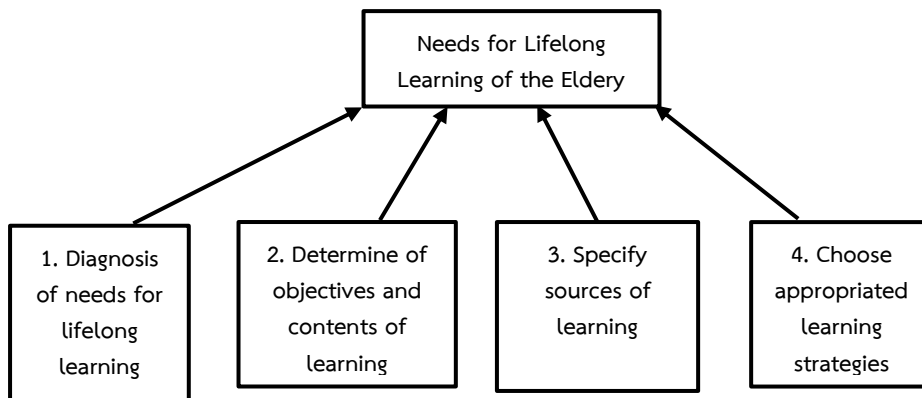

Figure 1 Conceptual Framework

วิธีดำเนินการวิจัย

ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

ประชากรคือ ผู้ที่มีอายุตั้งแต่ 55 ปี ขึ้นไป ทั้งเพศชายและเพศหญิง ที่อาศัยอยู่ในเขตภาคเหนือตอนบน 4 จังหวัด ได้แก่ เชียงใหม่ ลำพูน แม่ฮ่องสอน และลำปาง จำนวน 659,132 คน โดยผู้วิจัยกำหนดกลุ่มตัวอย่างโดยใช้ตารางสำเร็จรูปของเครจซี่และมอร์แกน (Krejcie & Morgan, 1970) ที่ระดับความเชื่อมั่น 95% ได้กลุ่มตัวอย่างจำนวน 400 คน เพื่อป้องกันการสูญหายของกลุ่มตัวอย่าง ผู้วิจัยจึงวางแผนเก็บข้อมูลจากกลุ่มตัวอย่างจำนวนเพิ่มอีกร้อยละ 20 โดยกำหนดสัดส่วนให้กระจายในจังหวัดเขตภาคเหนือตอนบน 4 จังหวัด (รายละเอียดดังแสดงใน Table 1) เมื่อได้ขนาดตัวอย่างตามต้องการแล้ว ผู้วิจัยได้ดำเนินการเก็บข้อมูลจากกลุ่มตัวอย่างโดยใช้วิธีสุ่มตัวอย่างแบบเจาะจง (Purposive Sampling) โดยมีเงื่อนไขเลือกกลุ่มผู้ให้ข้อมูลเป็นผู้ที่มีอายุ 55 ปีขึ้นไป ที่อาศัยอยู่ในพื้นที่เป้าหมายมาไม่น้อยกว่า 2 ปี โดยเก็บข้อมูลระหว่างเดือนกุมภาพันธ์ ถึง พฤษภาคม พ.ศ. 2565

Table 1 The number of population and sample size of elderly in 4 provinces of the upper-north of Thailand

Province	Elderly Population	Calculated Sample Size	True Sample Size
Chiang Mai	349,970	255	255
Lamphun	96,805	70	64
Mae Hong Son	34,458	25	22
Lampang	177,899	130	129
รวมทั้งสิ้น	659,132	480	470

Source: National Statistical Office, 2022.

เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูล

เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูล คือ แบบสอบถามความต้องการการเรียนรู้ของผู้สูงอายุ และลักษณะ หรือรูปแบบการเรียนรู้ที่เหมาะสมสำหรับผู้สูงอายุ ประกอบด้วยส่วนที่ 1 ข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม จำนวน 5 ข้อ และส่วนที่ 2 ข้อมูลเกี่ยวกับความต้องการศึกษาในหลักสูตรการจัดการเรียนรู้ตลอดชีวิตของผู้สูงอายุ ในเขตภาคเหนือตอนบน จำนวน 7 ข้อ รวมทั้งสิ้น 12 ข้อ

การตรวจสอบคุณภาพเครื่องมือการวิจัย

ผู้วิจัยได้ดำเนินการหาความตรงเชิงเนื้อหา (Content Validity) โดยนำแบบสอบถามให้ผู้ทรงคุณวุฒิจำนวน 3 ท่าน ประกอบด้วยผู้ทรงคุณวุฒิที่ทำงานด้านผู้สูงอายุจำนวน 1 ท่าน และ ผู้ทรงคุณวุฒิด้านการศึกษานับจำนวน 2 ท่าน เป็นผู้พิจารณาความตรงเชิงเนื้อหาและความเหมาะสมของภาษาที่ใช้ มีค่าความตรงเชิงเนื้อหา (Index of Item Objective Congruence: IOC) = 0.90 จากนั้นผู้วิจัยได้ดำเนินการแก้ไขตามข้อเสนอแนะของผู้ทรงคุณวุฒิและนำแบบสอบถามไปทดลองใช้กับผู้สูงอายุที่มีลักษณะคล้ายกับกลุ่มตัวอย่างจำนวน 25 คน เพื่อหาค่าความเชื่อมั่นของเครื่องมือ (Reliability) ซึ่งผู้วิจัยได้ดำเนินการตามหลักจริยธรรมการวิจัยโดยใช้แนวทางในการปฏิบัติเช่นเดียวกันกับกลุ่มผู้เข้าร่วมวิจัย พบว่า มีค่าความความเชื่อมั่น (Reliability) = 0.82

การพิทักษ์สิทธิกลุ่มตัวอย่าง

การวิจัยนี้ได้ผ่านการพิจารณาจากคณะกรรมการจริยธรรมการวิจัยในคน มหาวิทยาลัยพายัพ เลขที่รับรอง COA 65/014 ลงวันที่ 20 มกราคม 2022

การวิเคราะห์และประมวลผลข้อมูล

ในการวิเคราะห์ข้อมูลของการวิจัยครั้งนี้ เป็นการวิเคราะห์เชิงปริมาณ โดยผู้วิจัยใช้สถิติพรรณนา ได้แก่ การแจกแจงความถี่ และร้อยละ

ผลการวิจัย

ผลการวิจัยที่นำเสนอในบทความฉบับนี้ เป็นส่วนหนึ่งของงานวิจัยเรื่อง รูปแบบการจัดการเรียนรู้ตลอดชีวิตสำหรับสังคมผู้สูงอายุในเขตภาคเหนือตอนบน ซึ่งเป็นการวิจัยแบบผสมวิธี (Mixed Method Research) ทั้งนี้ ข้อมูลที่นำเสนอในบทความฉบับนี้เป็นข้อมูลที่ได้จากการวิจัยเชิงพรรณนา (Descriptive Study) เพื่อนำเสนอความต้องการศึกษาในหลักสูตรการจัดการเรียนรู้ตลอดชีวิตของผู้สูงอายุในเขตภาคเหนือตอนบน โดยผลวิจัยสรุปได้ดังนี้

1. ข้อมูลทั่วไปของกลุ่มตัวอย่าง

จากการศึกษาความต้องการศึกษารูปแบบการเรียนรู้ และเนื้อหาหลักสูตรการจัดการเรียนรู้ตลอดชีวิตของผู้สูงอายุในเขตภาคเหนือตอนบน 4 จังหวัด ได้แก่ เชียงใหม่ ลำพูน แม่ฮ่องสอน และลำปาง จำนวนทั้งสิ้น 470 คน ดังแสดงใน Table 2

Table 2 General Characteristic of the Elderly.

General Characteristic of the Elderly	Number of Elderly (Percentage)				
	Chiang Mai	Lamphun	Mae Hong Son	Lampang	Total
(1) Gender					
Male	92 (36.08%)	22 (34.38%)	10 (45.45%)	24 (18.60%)	148 (31.49%)
Female	163 (63.92%)	42 (65.63%)	12 (54.55%)	105 (81.40%)	322 (68.51%)
Total	255 (100.00%)	64 (100.00%)	22 (100.00%)	129 (100.00%)	470 (100.00%)
(2) Age (Years)					
< 60	4 (1.57%)	2 (3.13%)	0 (0.00%)	57 (44.186%)	63 (13.40%)
60 – 64	79 (30.98%)	31 (48.44%)	13 (59.09%)	38 (29.46%)	161 (34.26%)
65 – 69	91 (35.69%)	17 (26.56%)	2 (9.09%)	19 (14.73%)	129 (27.45%)
70 – 74	32 (12.55%)	8 (12.50%)	1 (4.55%)	11 (8.53%)	52 (11.06%)
≥ 75	49 (19.22%)	6 (9.38%)	6 (27.27%)	4 (3.10%)	65 (13.83%)
Total	255 (100.00%)	64 (100.00%)	22 (100.00%)	129 (100.00%)	470 (100.00%)
(3) Education					
Lower Primary	11 (4.31%)	5 (7.81%)	22 (100.00%)	29 (22.48%)	67 (14.26%)
Primary	202 (79.22%)	42 (65.63%)	0 (0.00%)	72 (55.81%)	316 (67.23%)
Secondary	32 (12.55%)	13 (20.31%)	0 (0.00%)	17 (13.18%)	62 (13.19%)
Diploma	5 (1.96%)	2 (3.13%)	0 (0.00%)	2 (1.55%)	9 (1.91%)
Bachelor	5 (1.96%)	2 (3.13%)	0 (0.00%)	6 (4.65%)	13 (2.77%)
Above Bachelor	0 (0.00%)	0 (0.00%)	0 (0.00%)	3 (2.33%)	3 (0.64%)
Total	255 (100.00%)	64 (100.00%)	22 (100.00%)	129 (100.00%)	470 (100.00%)
(4) Number of Family Member					
1	8 (3.14%)	6 (9.38%)	3 (13.64%)	13 (10.08%)	30 (6.38%)
2	64 (25.10%)	16 (25.00%)	8 (36.36%)	25 (19.38%)	113 (24.04%)
3 – 4	157 (61.57%)	27 (42.19%)	8 (36.36%)	61 (47.29%)	253 (53.83%)
> 4	26 (10.20%)	15 (23.44%)	3 (13.64%)	30 (23.26%)	74 (15.75%)
Total	255 (100.00%)	64 (100.00%)	22 (100.00%)	129 (100.00%)	470 (100.00%)

General Characteristic of the Elderly	Number of Elderly (Percentage)				
	Chiang Mai	Lamphun	Mae Hong Son	Lampang	Total
(5) Monthly Income of the Family (Baht)					
< 30,000	151 (59.22%)	45 (70.31%)	20 (90.91%)	98 (75.97%)	314 (66.81%)
30,000 – 50,000	99 (38.82%)	14 (21.88%)	2 (9.09%)	19 (14.73%)	134 (28.51%)
50,000 – 70,000	4 (1.57%)	3 (4.69%)	0 (0.00%)	9 (6.98%)	16 (3.40%)
70,000 – 100,000	0 (0.00%)	2 (3.13%)	0 (0.00%)	1 (0.78%)	3 (0.64%)
≥ 100,000	1 (0.39%)	0 (0.00%)	0 (0.00%)	2 (1.55%)	3 (0.64%)
Total	255 (100.00%)	64 (100.00%)	22 (100.00%)	129 (100.00%)	470 (100.00%)

ผลการศึกษา พบว่า กลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่เป็นเพศหญิง ร้อยละ 68.51 มีอายุระหว่าง 65 - 69 ปี ร้อยละ 27.45 มีระดับการศึกษาอยู่ในระดับประถมศึกษา ร้อยละ 67.23 มีจำนวนสมาชิกในครัวเรือน 3 - 4 คน ร้อยละ 53.83 และมีรายได้รวมของครัวเรือนต่ำกว่า 30,000 บาทต่อเดือน ร้อยละ 66.81

2. ข้อมูลเกี่ยวกับความต้องการศึกษาในหลักสูตรการจัดการเรียนรู้ตลอดชีวิตของผู้สูงอายุในเขตภาคเหนือตอนบน

สำหรับความต้องการศึกษาในหลักสูตรการจัดการเรียนรู้ตลอดชีวิตของผู้สูงอายุในเขตภาคเหนือตอนบน 4 จังหวัด ในด้านความสนใจเข้าศึกษาในหลักสูตร เนื้อหาหลักสูตร การจัดการเรียนการสอน ทั้งในส่วนของระยะเวลาและค่าใช้จ่าย รวมถึงเหตุผลสำคัญที่ทำให้สนใจเรียน ดังแสดงใน Table 3

Table 3 The needs for lifelong learning of the elderly in 4 provinces of the upper-north of Thailand

The Needs for Lifelong Learning	Number of Elderly (Percentage)				
	Chiang Mai	Lamphun	Mae Hong Son	Lampang	Total
(1) The Interested in Lifelong Learning of the Elderly					
Yes	143 (56.08%)	31 (48.44%)	10 (45.45%)	75 (58.14%)	259 (55.11%)
Never	60 (23.53%)	16 (25.00%)	12 (54.55%)	20 (15.50%)	108 (22.98%)
Not Sure	52 (20.39%)	17 (26.56%)	0 (0.00%)	34 (26.36%)	103 (21.91%)
Total	255 (100.00%)	64 (100.00%)	22 (100.00%)	129 (100.00%)	470 (100.00%)

The Needs for Lifelong Learning	Number of Elderly (Percentage)				
	Chiang Mai	Lamphun	Mae Hong Son	Lampang	Total
(2) Content of the Program					
Physical and Mental Health	236 (92.55%)	52 (81.25%)	10 (45.45%)	113 (87.59%)	411 (87.45%)
Safety and Security	166 (65.10%)	19 (29.69%)	1 (4.55%)	46 (35.66%)	232 (49.36%)
Communication	47 (18.43%)	19 (29.69%)	0 (0.00%)	27 (20.93%)	93 (19.79%)
Technology					
Other	9 (3.53%)	2 (3.13%)	12 (54.55%)	4 (3.10%)	27 (5.74%)
(3) Class Time Table					
Official Time on Monday–Friday	8 (3.14%)	11 (17.19%)	9 (40.91%)	30 (23.26%)	58 (12.34%)
5.00 – 7.00 pm. On Monday–Friday	46 (18.04%)	6 (9.38%)	2 (9.09%)	12 (9.30%)	66 (14.04%)
9.00 am. – 3.00 pm. On Saturday–Sunday	190 (74.51%)	41 (64.06%)	5 (22.73%)	80 (62.01%)	316 (67.23%)
Other	11 (4.31%)	6 (9.38%)	6 (27.27%)	7 (5.43%)	30 (6.38%)
Total	255 (100.00%)	64 (100.00%)	22 (100.00%)	129 (100.00%)	470 (100.00%)
(4) Learning Hours for the Program (Hours per Program)					
5 – 10	104 (40.78%)	49 (76.56%)	8 (36.36%)	96 (74.42%)	257 (54.68%)
10 – 20	139 (54.51%)	10 (15.63%)	2 (9.09%)	23 (17.83%)	174 (37.02%)
20 – 30	7 (2.75%)	3 (4.69%)	0 (0.00%)	5 (3.88%)	15 (3.19%)
30 – 40	2 (0.78%)	0 (0.00%)	0 (0.00%)	2 (1.55%)	4 (0.85%)
Other	0 (0.00%)	2 (3.13%)	12 (54.55%)	3 (2.33%)	17 (3.62%)
Total	255 (100.00%)	64 (100.00%)	22 (100.00%)	129 (100.00%)	470 (100.00%)
(5) Learning Hours for Period					
< 30 Minute	137 (53.73%)	29 (45.31%)	2 (9.09%)	63 (48.84%)	231 (49.15%)
30 – 45 Minute	87 (34.12%)	18 (28.13%)	6 (27.27%)	25 (19.38%)	136 (28.94%)
45 – 60 Minute	10 (3.92%)	4 (6.25%)	1 (4.55%)	25 (19.38%)	40 (8.51%)
60 – 120 Minute	16 (6.27%)	12 (18.75%)	1 (4.55%)	14 (10.85%)	43 (9.15%)
Other	5 (1.96%)	1 (1.56%)	12 (54.55%)	2 (1.55%)	20 (4.26%)
Total	255 (100.00%)	64 (100.00%)	22 (100.00%)	129 (100.00%)	470 (100.00%)

The Needs for Lifelong Learning	Number of Elderly (Percentage)				
	Chiang Mai	Lamphun	Mae Hong Son	Lampang	Total
(6) Acceptable Education Fee (Baht per Hour)					
10 – 20	185 (72.55%)	32 (50.00%)	10 (45.45%)	79 (61.24%)	306 (65.11%)
30 – 40	57 (22.35%)	16 (25.00%)	0 (0.00%)	9 (6.98%)	82 (17.45%)
50	7 (2.75%)	13 (20.31%)	0 (0.00%)	19 (14.73%)	39 (8.30%)
None of Spending	6 (2.35%)	3 (4.69%)	12 (54.55%)	22 (17.05%)	43 (9.15%)
Total	255 (100.00%)	64 (100.00%)	22 (100.00%)	129 (100.00%)	470 (100.00%)
(7) Motive Reason for Applying in the Program					
Confident in Education Institution	54 (21.18%)	12 (18.75%)	2 (9.09%)	60 (46.51%)	128 (27.23%)
Quality of Teaching Staff	91 (35.69%)	16 (25.00%)	0 (0.00%)	20 (15.50%)	127 (27.02%)
Convenient Location	197 (77.25%)	36 (56.25%)	6 (27.27%)	45 (34.88%)	284 (60.43%)
Affordable Education Fee	215 (84.31%)	32 (50.00%)	1 (4.55%)	56 (43.41%)	304 (64.68%)
Self-Development Opportunity	164 (64.31%)	33 (51.56%)	2 (9.09%)	54 (41.86%)	253 (53.83%)
Benefit for Daily Life	100 (39.22%)	27 (42.19%)	6 (27.27%)	56 (43.41%)	189 (40.21%)
Up-Skill for Retirement	32 (12.55%)	11 (17.19%)	0 (0.00%)	27 (20.93%)	70 (14.89%)
Other	8 (3.14%)	2 (3.13%)	12 (54.55%)	1 (0.78%)	23 (4.89%)

ผลการศึกษา พบว่า ผู้สูงอายุส่วนใหญ่ร้อยละ 55.11 ให้ความสนใจเข้าศึกษาในหลักสูตรที่จัดขึ้นสำหรับผู้สูงอายุ ในจำนวนนี้ พบว่า ผู้สูงอายุที่อาศัยอยู่ในจังหวัดลำปาง ให้ความสนใจเข้าศึกษามากที่สุด คิดเป็นร้อยละ 58.14 รองลงมา ได้แก่ จังหวัดเชียงใหม่ คิดเป็นร้อยละ 56.08 ในขณะที่ผู้สูงอายุในจังหวัดแม่ฮ่องสอนให้ความสนใจศึกษาในหลักสูตรดังกล่าวน้อยที่สุด คิดเป็นร้อยละ 45.45 ตามลำดับ ซึ่งพบว่า ความต้องการเรียนรู้ในแต่ละพื้นที่ไม่มีความแตกต่างกัน สำหรับเนื้อหาของหลักสูตรที่ผู้สูงอายุให้ความสนใจมากที่สุด ได้แก่ เนื้อหาด้านสุขภาพ คิดเป็นร้อยละ 87.45 รองลงมา ได้แก่ ด้านความมั่นคงปลอดภัยในชีวิต คิดเป็นร้อยละ 49.36 ตามลำดับ ในขณะที่ผู้สูงอายุในจังหวัดแม่ฮ่องสอนร้อยละ 54.55 สนใจในเนื้อหาอื่น ๆ อาทิ การอบรมอาชีพเสริม การออกกำลังกาย โดยผู้สูงอายุในภาพรวมเพียงร้อยละ 19.79 ให้ความสนใจศึกษาในเนื้อหาเทคโนโลยีการสื่อสารสำหรับผู้สูงอายุ ในขณะที่ผู้สูงอายุในจังหวัดแม่ฮ่องสอนไม่ให้ความสนใจในประเด็นนี้เลย

จากการสอบถาม พบว่า เหตุผลที่ผู้สูงอายุทั้ง 4 จังหวัดไม่ให้ความสนใจในเนื้อหาต่างดังกล่าว เนื่องจากความจำไม่ค่อยดี และใช้อุปกรณ์คอมพิวเตอร์ตลอดจนสื่อออนไลน์ไม่เป็น

ในส่วนของการจัดวันเวลาเรียนที่กลุ่มผู้สูงอายุให้ความสนใจ พบว่า ส่วนใหญ่ร้อยละ 67.23 ให้ความสนใจเรียนในวันเสาร์-วันอาทิตย์ เวลา 9.00 - 15.00 น. รองลงมาร้อยละ 14.04 ให้ความสนใจเรียนในวันจันทร์-วันศุกร์ เวลา 17.00 - 19.00 น. ในขณะที่จำนวนชั่วโมงเรียนสูงสุดต่อหลักสูตรที่ผู้สูงอายุส่วนใหญ่ให้ความสนใจอยู่ที่ 5 - 10 ชั่วโมงต่อหนึ่งหลักสูตร คิดเป็นร้อยละ 54.68 และมีระยะเวลาเรียนสูงสุดต่อคาบไม่เกิน 30 นาที คิดเป็นร้อยละ 49.15 สำหรับค่าใช้จ่ายสูงสุดในการเรียนต่อชั่วโมงที่ผู้สูงอายุส่วนใหญ่ร้อยละ 65.11 ยอมรับได้อยู่ที่ 10 - 20 บาท/ชั่วโมง ในขณะที่ผู้สูงอายุร้อยละ 9.15 ไม่ประสงค์จะจ่ายค่าเล่าเรียน

เหตุผลสำคัญที่ทำให้ผู้สูงอายุในเขตภาคเหนือตอนบนสนใจเรียนต่อในหลักสูตรการเรียนรู้อย่างตลอดชีวิต อันดับหนึ่ง ได้แก่ ปัจจัยทางด้านค่าใช้จ่าย นั่นคือ ค่าใช้จ่ายไม่แพง คิดเป็นร้อยละ 64.68 รองลงมาอันดับสอง ได้แก่ สถานที่เรียนใกล้บ้าน เดินทางสะดวก คิดเป็นร้อยละ 60.43

อภิปรายผลและสรุปผล

1. ความต้องการด้านการเรียนรู้และเนื้อหาการเรียนรู้ตลอดชีวิต

จากการสอบถามเกี่ยวกับความต้องการศึกษาในหลักสูตรการจัดการเรียนรู้ตลอดชีวิตของผู้สูงอายุกลุ่มตัวอย่าง พบว่า ส่วนใหญ่ร้อยละ 55.11 มีความสนใจเข้าศึกษาในหลักสูตรที่จัดขึ้นสำหรับผู้สูงอายุ โดยมีรายละเอียดดังนี้ ด้านเนื้อหาหลักสูตร โดยเนื้อหาที่ผู้สูงอายุให้ความสนใจโดยเรียงลำดับจากมากไปหาน้อย ได้แก่ (1) เนื้อหาด้านสุขภาพ ร้อยละ 87.45 (2) เนื้อหาด้านความมั่นคงปลอดภัยในชีวิต ร้อยละ 49.36 และ (3) เนื้อหาด้านเทคโนโลยีการสื่อสาร ร้อยละ 19.79 ทั้งนี้ เป็นไปตามแนวคิดของ Marsick & Watkins (2001) ที่กล่าวว่า ความต้องการการเรียนรู้เกิดจากการถูกกระตุ้นจากสิ่งแวดล้อมภายนอกและปัจจัยภายในตัวบุคคล ส่วนที่เป็นปัจจัยภายในตัวบุคคล อธิบายได้ว่า เมื่อบุคคลมีอายุมากขึ้นเข้าสู่วัยผู้สูงอายุจะมีการเสื่อมโทรมของร่างกายทำให้เกิดปัญหาสุขภาพ และขาดความมั่นคงปลอดภัยในชีวิต ขณะที่ปัจจัยภายนอก ได้แก่ เมื่อสังคมปัจจุบันมีการเปลี่ยนแปลงด้านเทคโนโลยีการสื่อสารอย่างรวดเร็ว ทำให้ความสนใจในการเรียนรู้ของผู้สูงอายุเป็นไปตามผลการศึกษาดังกล่าว และสอดคล้องกับการศึกษาของเวหา เกษมสุข และคนอื่น ๆ (2562) ที่พบว่า ผู้สูงอายุในโรงเรียนผู้สูงอายุมีความต้องการการส่งเสริมการเรียนรู้ตลอดชีวิตด้านสุขภาพกายในระดับมาก ทั้งในเรื่องของการส่งเสริมสุขภาพอนามัยและการดูแลตนเอง เช่นเดียวกันกับผลการศึกษาของอาชญญา รัตนอุบล และคนอื่น ๆ (2555) ที่พบว่า ผู้สูงอายุมีปัญหาด้านสุขภาพทางกายมากที่สุด และมีความต้องการส่งเสริมการจัดการศึกษาด้านสุขภาพร่างกายในระดับมากที่สุด ทั้งนี้ อนาคตการจัดการศึกษาและเรียนรู้ตลอดชีวิตของผู้สูงอายุไทยจึงควรมีเป้าหมายการจัดเพื่อให้ผู้สูงอายุมีสภาพร่างกายที่สมบูรณ์และมีสุขภาพดี สอดคล้องกับการศึกษาของวิสุทธิณี ธาณิรัตน์ (2565) ที่พบว่า ผู้สูงอายุมีระดับความต้องการเรียนรู้ด้านสุขภาพร่างกายโดยรวมในระดับมาก เพื่อนำไปสู่การเป็นผู้สูงอายุที่มีพลพละทั้งนี้ เนื่องจากเมื่อเข้าสู่วัยชรา ร่างกายมีความเสื่อมถอย เกิดโรคร้ายไข้เจ็บเพิ่มขึ้น จึงส่งผลให้ผู้สูงอายุมีความสนใจที่จะเรียนรู้ในเรื่องสุขภาพเพื่อให้ตนเองมีสุขภาพร่างกายที่แข็งแรง

เมื่อพิจารณาความต้องการเรียนรู้เนื้อหาด้านเทคโนโลยีการสื่อสารสำหรับผู้สูงอายุเป็นรายจังหวัด พบว่า ผู้สูงอายุในจังหวัดแม่ฮ่องสอนให้ความสนใจเรียนในเนื้อหาดังกล่าวร้อยละ 0.00 ซึ่งแตกต่างจังหวัดอื่น ๆ ทั้งนี้ เป็นไปตามแนวคิดของ Marsick & Watkins (2001) ที่กล่าวว่า ความต้องการเรียนรู้ของบุคคลจะเป็นไปตามวิถีชีวิต เนื่องจากจังหวัดแม่ฮ่องสอนอยู่ในชุมชนชนบทที่เทคโนโลยีการสื่อสารยังไม่มีบทบาทในชีวิตประจำวันมากนัก ทำให้ผู้สูงอายุขาดความสนใจหรือไม่มีความกระตือรือร้นที่จะต้องการพัฒนาทักษะด้านนี้ ซึ่งแตกต่างจากผู้สูงอายุในจังหวัดเขตเมืองที่เทคโนโลยีการสื่อสารเข้ามามีบทบาทในชีวิตประจำวันมากขึ้น ทำให้ผู้สูงอายุในเขตเมืองเห็นความสำคัญของเทคโนโลยี เป็นไปตามผลการศึกษาของฐิติมา ปานศรี และเทอดศักดิ์ ชมเฒ่าสุวรรณ (2562) ที่พบว่า แม้ในปัจจุบันจะมีการนำเทคโนโลยีดิจิทัลมาใช้ประโยชน์และเพิ่มประสิทธิภาพในการดำเนินชีวิตเพิ่มขึ้นทั้งในเมืองและในชนบท อย่างไรก็ตาม ยังพบว่า ช่องว่างความเหลื่อมล้ำทางด้านชีวิตดิจิทัลของคนในชุมชนเมืองและชุมชนชนบทยังไม่ได้ลดลง โดยชุมชนชนบทมีการใช้ชีวิตดิจิทัลต่ำกว่าคนในชุมชนเมือง

2. ด้านรูปแบบในการจัดการหลักสูตรการเรียนรู้ตลอดชีวิต

ด้านการจัดวันและเวลาเรียน สุวัฒน์ วัฒนวงศ์ (2549) ได้เสนอแนวคิดว่าการกำหนดกรอบระยะเวลาในการเรียนสำหรับผู้สูงอายุให้คำนึงถึงสภาพแวดล้อมในการเรียนรู้ และจัดการเรียนรู้ตามความสนใจของผู้เรียน ซึ่งผลการวิจัยพบว่า ส่วนใหญ่ร้อยละ 67.23 สนใจเรียนในวันเสาร์หรือวันอาทิตย์ สำหรับจำนวนชั่วโมงเรียนสูงสุดต่อหลักสูตร ส่วนใหญ่ร้อยละ 54.68 ให้ความคิดเห็นว่าในแต่ละหลักสูตรควรมีระยะเวลาเรียน 5 - 10 ชั่วโมง สำหรับด้านระยะเวลาในการเรียน ส่วนใหญ่ร้อยละ 49.15 ให้ความคิดเห็นว่า ระยะเวลาเรียนไม่ควรติดต่อกันนานเกิน 30 นาที ด้านค่าใช้จ่ายในการเรียนที่สามารถยอมรับได้ ส่วนใหญ่ร้อยละ 65.11 ระบุว่าค่าใช้จ่ายที่เหมาะสมอยู่ระหว่าง 10 - 20 บาทต่อชั่วโมง ทั้งจากแนวคิดดังกล่าวและผลการศึกษาสะท้อนว่า ในการจัดการเรียนการสอนสำหรับผู้สูงอายุ ควรจะมีการประเมินความพร้อมตลอดจนความต้องการในรูปแบบการเรียนรู้ทั้งด้านสถานที่ วัน เวลา จำนวนชั่วโมงเรียนต่อครั้ง และจำนวนชั่วโมงเรียนต่อหลักสูตร รวมถึงค่าใช้จ่ายที่เหมาะสม เพื่อให้สอดคล้องกับความต้องการของผู้เรียนอย่างแท้จริง

3. เหตุผลที่ต้องการเรียนรู้

เหตุผลสำคัญ 3 อันดับแรก ที่ทำให้ผู้สูงอายุให้ความสนใจเรียนในหลักสูตร พบว่า ส่วนใหญ่ร้อยละ 64.68 ให้ความสำคัญกับค่าใช้จ่ายที่ไม่แพง รองลงมาร้อยละ 60.43 ให้ความสำคัญกับการเดินทางสะดวก สถานที่เรียนใกล้บ้าน และร้อยละ 53.83 ให้เหตุผลว่า เพื่อเป็นโอกาสในการพัฒนาตนเอง อธิบายได้ว่า ประเด็นด้านการเงินเป็นปัจจัยสำคัญสำหรับผู้สูงอายุในการที่จะใช้จ่ายเพื่อพัฒนาการเรียนรู้ของตน ซึ่งหากมีค่าใช้จ่ายไม่แพงและใกล้บ้าน ทำให้ประหยัดค่าเดินทาง ลดภาระค่าใช้จ่ายในการเรียนรู้ ผู้สูงอายุก็ยินดีที่จะพัฒนาศักยภาพของตนเอง ซึ่งเป็นไปตามการศึกษาของวิสุทธิณี ธาณิรัตน์ (2565) ที่พบว่า ผู้สูงอายุมีความต้องการการเรียนรู้ในระดับปานกลาง โดยประเด็นด้านการเงินมีความสำคัญต่อความต้องการการเรียนรู้เพื่อการเป็นผู้สูงอายุที่มีคุณภาพ ซึ่งสอดคล้องแนวคิดของศศิพัฒน์ ยอดเพชร (2544) ที่กล่าวว่า เมื่อเข้าสู่ในวัยสูงอายุ

ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทางด้านสถานภาพทางเศรษฐกิจ โดยผู้สูงอายุส่วนใหญ่มีรายได้ลดลง ขณะที่รายจ่ายทางด้านสุขภาพกลับเพิ่มขึ้น จึงทำให้ผู้สูงอายุต้องคำนึงถึงการใช้จ่ายในส่วนอื่น ๆ มากขึ้น

ข้อเสนอแนะ

ข้อเสนอแนะในการพัฒนา

1. หน่วยงานของรัฐควรมีการผลักดันนโยบายการส่งเสริมให้ผู้สูงอายุยังคงมีส่วนร่วมในตลาดแรงงาน อาทิ การขยายอายุการทำงาน/การเกษียณอายุราชการ เพื่อให้ประชากรผู้สูงอายุในปัจจุบันอยู่ในตลาดแรงงานให้นานที่สุด ทั้งนี้ เพื่อให้ผู้สูงอายุสามารถพึ่งพาตนเองได้นานที่สุด และเป็นช่องทางของรัฐในการจัดเก็บภาษีเงินได้ตามอายุการทำงานที่เพิ่มขึ้นของประชากร และเป็นการลดภาระงบประมาณแผ่นดินในการดูแลผู้สูงอายุ

2. หน่วยงานด้านการศึกษา และองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นควรให้ความสำคัญกับการจัดการเรียนรู้สำหรับผู้สูงอายุ โดยมีกลุ่มเป้าหมายเป็นกลุ่มผู้สูงอายุในชุมชนของตนเอง จัดกิจกรรมการเรียนรู้โดยคำนึงถึงบริบทและความต้องการของผู้สูงอายุในพื้นที่เป็นสำคัญ

3. หน่วยงานด้านสาธารณสุขและด้านพัฒนาชุมชน ควรให้ความสำคัญกับการพัฒนาศักยภาพและการเรียนรู้ของผู้สูงอายุในด้านสุขภาพและด้านความมั่นคงปลอดภัยในชีวิต

4. การจัดการเรียนรู้ควรให้ผู้เรียนสามารถเลือกเรียนได้ตามความสมัครใจ โดยหลักสูตรที่จัดขึ้นควรมีวัตถุประสงค์หลักเพื่อให้ผู้สูงอายุมีการพัฒนาทักษะ วิคิด และสนับสนุนให้ผู้สูงอายุมีการใช้ชีวิตให้มีสุขภาพดี สมบูรณ์ โดยค่าธรรมเนียมในการจัดการศึกษาจะต้องมีราคาที่เหมาะสมกับผู้สูงอายุ

5. การพัฒนาหลักสูตรสำหรับผู้สูงอายุ ควรเน้นเพิ่มทักษะ (Up-Skill) มากกว่าเสริมทักษะใหม่ (Re-Skill) ในกรณีที่จัดการเรียนการสอนให้กับกลุ่มอายุ 60 ปีขึ้นไป ในขณะที่การเสริมทักษะใหม่ (Re-Skill) เพื่อสร้างโอกาสในการทำงานและหารายได้เพิ่ม เหมาะสำหรับช่วงวัยกลางคน (40 - 60 ปี) ก่อนเข้าสู่การเป็นผู้สูงอายุ

ข้อเสนอแนะในการวิจัยครั้งต่อไป

1. การจัดหลักสูตรการจัดการเรียนรู้ตลอดชีวิตสำหรับสังคมผู้สูงอายุ ควรมีการศึกษาความต้องการของผู้สูงอายุในแต่ละพื้นที่ที่มีสภาพปัญหาและบริบทที่แตกต่างกัน เนื่องจากแต่ละพื้นที่มีความต้องการในการเรียนรู้แตกต่างกัน แล้วจึงนำข้อมูลที่ได้มาเป็นพื้นฐานในการจัดหลักสูตรเพื่อตอบสนองความต้องการของผู้สูงอายุในพื้นที่อย่างรองรับสังคมผู้สูงอายุล่วงหน้าได้อย่างแท้จริง

2. ควรมีการวิจัยเพื่อเพิ่มขีดความสามารถและบทบาทขององค์กรบริหารส่วนท้องถิ่นในการดูแลคุณภาพชีวิตผู้สูงอายุ ส่งเสริมความรู้และทักษะการดำเนินงานของผู้สูงอายุตามแนวคิด “ร่วมคิด ร่วมทำ” มีการสร้างเครือข่ายการทำงานระหว่าง “ท้องถิ่น ท้องที่ องค์กรชุมชน และหน่วยงานของรัฐในชุมชน” ให้ร่วมกันขับเคลื่อนงานดูแลคุณภาพชีวิตผู้สูงอายุ รวมถึงมีการจัดทำระเบียบปฏิบัติหรือแนวปฏิบัติที่เสริมความคล่องตัวต่อการดำเนินงานขององค์กรท้องถิ่นในการจัดสวัสดิการและดูแลคุณภาพผู้สูงอายุ

เอกสารอ้างอิง

- กรมกิจการผู้สูงอายุ (2562). *มาตรการขับเคลื่อนระเบียบวาระแห่งชาติ เรื่องสังคมผู้สูงอายุ* (พิมพ์ครั้งที่ 2). บริษัท อมรินทร์พริ้นติ้งแอนด์พับลิชชิ่ง จำกัด (มหาชน). ผู้แต่ง.
- ฐิติมา ปานศรี และเทิดศักดิ์ ชมโตะสุวรรณ. (2562). ความเหลื่อมล้ำทางด้านชีวิตดิจิทัลในประเทศไทย. *วารสารประชากรศาสตร์*, 35(2), 48-69. <https://digital.car.chula.ac.th/cgi/viewcontent.cgi?article=1315&context=jdm>
- ปิยะ ศักดิ์เจริญ. (2558). ทฤษฎีการเรียนรู้ผู้ใหญ่และแนวทางการเรียนรู้ด้วยการชี้นำตนเอง: กระบวนการเรียนรู้เพื่อการส่งเสริมการเรียนรู้ตลอดชีวิต. *วารสารพยาบาลทหารบก*, 16(1), 8-13.
- ภารดี นานาศิลป์. (2558). แขนความรู้การพยาบาลผู้สูงอายุ: ผู้สูงอายุคือใคร อายุ หรือปัจจัยใดช่วยกำหนด. *วารสารพยาบาลสาร*, 42(พิเศษ), 156-162.
- วิสุทธิณี ธาณิรัตน์. (2565). ความต้องการการเรียนรู้รู้การเป็นผู้สูงอายุที่มีพลผลของของผู้สูงอายุในจังหวัดตรัง. *วารสารการบริหารท้องถิ่น*, 15(1), 79-97. <https://so04.tci-thaijo.org/index.php/colakkujournals/article/view/256588>
- เวหา เกษมสุข, ศิรินา จิตต์จรัส, จิตรา มาคะผล, และปริญญา จิตอร่าม. (2562). แนวทางการส่งเสริมการเรียนรู้ตลอดชีวิตของโรงเรียนผู้สูงอายุ. *วารสารพยาบาลตำรวจ*, 11(2), 261-271.
- ศศิพัฒน์ ยอดเพชร. (2544). *การวิจัยทางสวัสดิการสังคม*. โรงพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- ศกรินทร์ ชนประชา. (2562). การศึกษาตลอดชีวิต. *วารสาร AL-NUR*, 14(26), 159-175.
- สุวัฒน์ วัฒนวงศ์. (2549). *การวิจัยและประเมินผลการศึกษาผู้ใหญ่* (พิมพ์ครั้งที่ 2). จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- สำนักงานเขตสุขภาพที่ 8. (2563). *รายงานประจำปี 2563*. ผู้แต่ง.
- สำนักบริหารการทะเบียน กรมการปกครอง. (2565). จำนวนประชากร. https://stat.bora.dopa.go.th/new_stat/webPage/statByYear.php
- สำนักงานสภาพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ. (2562). *รายงานการคาดประมาณประชากรของประเทศไทย พ.ศ. 2553 – 2583 (ฉบับปรับปรุง)*. ผู้แต่ง.
- อนันต์ อนันตกุล. (2560). *สังคมสูงวัย...ความท้าทายประเทศไทย*. สำนักธรรมศาสตร์และการเมือง ราชบัณฑิตยสภา. <http://legacy.orst.go.th/wp-content/uploads/2017/12/%E0%B8%AA%E0%B8%B1%E0%B8%87%E0%B8%84%E0%B8%A1%E0%B8%AA%E0%B8%B9%E0%B8%87%E0%B8%A7%E0%B8%B1%E0%B8%A23.pdf>
- อาชัญญา รัตนอุบล. (2562). *การส่งเสริมการเรียนรู้สำหรับผู้ใหญ่และผู้สูงอายุในสังคมไทย*. โรงพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- อาชัญญา รัตนอุบล, สาริพันธุ์ ศุภวรรณ, วีระเทพ ปทุมเจริญวัฒนา, มนัสวาสน์ มนัสวาสน์, วรรัตน์ ปทุมเจริญวัฒนา, ปาน กิมปี, ญัฐลักษณ์ ศรีมีชัย, สุวิธิดา จรุงเกียรติกุล และ ระวี สัจจ

- โสภณ. (2555). การพัฒนาแนวทางการส่งเสริม การจัดการศึกษา/การเรียนรู้เพื่อการพัฒนา ศักยภาพผู้สูงอายุ. *Journal of Education Studies*, 40(1), 14-28.
- Knowles, M. S. (1984). *Andragogy in action. Applying modern principle of adult education*. San Francisco, CA: Jossey Bass.
- Krejice, R. V., & Morgan, D. W. (1970). Determining sample size for research activities. *Educational and Psychological Measurement*, 30(3), 607-610.
- Marsick, V. J., & Watkins, K. E. (2001). *Information and incidental learning*. New directions for adult and continuing education, 89, 25-34.